

УДК 338:336(477)

**ВПЛИВ ПІДВИЩЕННЯ МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ НА ЕКОНОМІКУ І
ДЕРЖБЮДЖЕТ УКРАЇНИ В 2017 РОЦІ**

*В. В. Чернобаев, к. е. н., доцент,
Є. Ю. Мороз, студент, ewg.moroz2015@yandex.ru,
ДВНЗ «Національний гірничий університет»*

У статті розглядається вплив підвищення мінімальної заробітної плати в Україні на загальний стан економіки і державний бюджет у 2017 році. Розкрито передумови та визначено причини прийняття рішення про підвищення мінімальної зарплати. Проаналізовано можливі позитивні й негативні наслідки даного заходу. Окреслено шляхи вирішення соціально-економічних проблем, які виникли в країні у результаті підвищення мінімальної заробітної плати.

Ключові слова: мінімальна заробітна плата, державний бюджет, інфляція, безробіття, дефіцит Пенсійного фонду, єдиний соціальний внесок, податок на доходи фізичних осіб.

Постановка проблеми. В економіці України мінімальна заробітна плата має важливе значення для ринку праці. Її традиційно розглядають як один із соціальних стандартів, а не як інструмент політики на ринку праці, що, серед іншого, покращує ринкові позиції працівників з низькою заробітною платою.

В умовах довготривалого економічного спаду зменшення реальних доходів населення, високих показників інфляції та безробіття надзвичайно важливим є соціальний захист населення, що включає в першу чергу встановлення адекватних соціальних стандартів, таких як мінімальна заробітна плата, мінімальна пенсія, прожитковий мінімум. Однак в 2014–2016 рр. темпи інфляції значно випередили темпи росту соцстандартів. Тому діючі соціальні стандарти фактично перестали відповідати економічним

реаліям, нагальним стало питання про їх суттєве підвищення.

Рішення Кабміну про збільшення мінімальної зарплати до 3200 грн з 1 січня 2017 р. викликає неоднозначну оцінку з боку економістів і підприємців. На перший погляд, підвищення МЗП є логічним заходом для забезпечення соціальної справедливості, спрямованим на підвищення добробуту найбідніших верств населення, а також детінізацію економіки. Разом з тим, існують побоювання, що реалізація даного рішення призведе до суттєвого збільшення інфляції, безробіття і податкового тиску на бізнес тощо. Враховуючи, що дане питання є досить актуальним і прямо стосується мільйонів українців, відсутність чіткої і підкріпленої розрахунками інформації про вплив збільшення мінімальної зарплати на економіку України – це однозначно негативний фактор

для фінансового планування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам дослідження сучасного стану заробітної плати присвятили свої праці такі вітчизняні науковці, як: І. Петрова [1], С. Покропивний [2] та ін. У своїх працях наукові діячі та фахівці-економісти змістовно розглядають найважливіші проблеми оплати праці в умовах вітчизняної економіки, що склалися на сьогодні. При цьому найбільша увага приділяється саме дослідженню визначення сутності заробітної плати та функцій, які вона повинна виконувати в сучасних умовах ринкової економіки.

В існуючих наукових працях багато уваги приділяється вивченню основних чинників, що впливають на величину заробітної плати та пошуку оптимального рівня заробітної плати. У полі зору науковців знаходиться і визначення реальної вартості послуг на ринку праці в Україні. Пропонуються раціональні шляхи вирішення гострих питань стосовно заробітної плати на підприємствах України.

Актуальність і недостатня дослідженість вказаної проблеми визначили вибір теми даної публікації.

Формулювання мети статті. Метою статті є оцінка та аналіз негативних і позитивних наслідків підвищення мінімальної зарплати для економіки України в цілому та державного бюджету, зокрема, визначення на цій основі способів зменшення негативного впливу даного заходу на зростання витрат підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи те, що рішення про підвищення мінімальної зарплати було прийняте лише в жовтні 2016 р., кількість досліджень і публікацій, присвячених даній проблемі та її можливим наслідкам, відносно невелика [1-5]. Аналіз цих і деяких інших публікацій дозволив зробити висновок, що в них проблема розглядається досить однобоко, а увага фокусується лише на негативних (чи навпаки, позитивних) сторонах.

Згідно з ст. 95 Кодексу законів про працю України (КЗпП) мінімальна заробітна плата – це встановлений законом мінімальний розмір оплати праці за виконану працівником місячну/годинну норму праці, що встановлюється одночасно в місячному та

погодинному розмірах [6]. Мінімальна заробітна плата (МЗП) є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств, установ, організацій усіх форм власності і господарювання та фізичних осіб, які використовують працю найманих працівників, за будь-якою системою оплати праці; встановлюється на національному рівні (однакова для всіх, відсутній регіональний, галузевий чи інший поділ). Розмір МЗП встановлюється Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України не рідше одного разу на рік законом про Державний бюджет України на відповідний рік.

Мінімальна зарплата має відносно недовгу історію у світі. Вперше питання про встановлення мінімального розміру винагороди робітника було підняте в 19 столітті на фоні все більшої популярності соціалістичних і марксистських поглядів. Перший закон про мінімальну зарплату (в сучасному її розумінні) був прийнятий 1894 р. в Новій Зеландії. Протягом 20-го століття такі ж закони були прийняті у більшості країн світу. Незважаючи на це, доцільність МЗП є предметом дискусій серед економістів. Так, прихильники неокласичної теорії стверджують, що встановлення мінімальної зарплати призводить до зростання безробіття та інфляції, а також завдає збитків малому бізнесу. На думку їх опонентів, позитивних ефектів від мінімальної зарплати набагато більше, ніж негативних – зокрема, гарантується соціальний захист некваліфікованих робітників, підвищуються стандарти життя для найбідніших прошарків населення, стимулюється споживання, зменшується рівень бідності [7]. Так чи інакше, близько 80% держав мають законодавчо встановлений мінімальний розмір оплати праці, в т. ч. 22 з 28 країн Європейського союзу [8]. Не мають такого поняття Данія, Фінляндія, Швеція, Італія, Кіпр і Австрія (а також Норвегія та Швейцарія). В цих країнах мінімальний розмір зарплати регулюється колективними договорами між роботодавцями і працівниками. В табл. 1 наведено статистичні дані про розмір встановленої МЗП в європейських країнах.

Таблиця 1

Мінімальна місячна зарплата в деяких країнах Європи і світу, січень 2017 р.

Держава	Мінімальна місячна зарплата, \$	Мінімальна місячна зарплата, нац. валюта
Австралія	2400	3100 AUD
Люксембург	2100	€ 1 999
Нова Зеландія	1940	2700 NZD
Франція	1550	€ 1 480
США	1270	1270
Польща	490	2000 PLN
Словаччина	455	€ 435
Угорщина	435	127500 HUF
Латвія	390	€ 370
Болгарія	246	460 BGN
Білорусь	135	265 BYN
Росія	125	7500 RUB
Україна	120	3200 UAH
Молдова	105	2100 MDL

Джерело: [8-11]

Як бачимо із таблиці 1, навіть після подвійного збільшення Україна за рівнем мінімальної зарплати (в доларовому вираженні) поступається всім сусіднім державам (окрім Молдови, що має найнижчу МЗП в Європі). Найвищі світові показники мають Австралія та Люксембург, де мінімальна зарплата відповідно в 20 і 17,5 разів вища за українську. Серед країн ЄС найменша МЗП – у Болгарії (235 євро, або 246 доларів США; вдвічі більше, ніж в Україні). Таким чином, в 2016 році саме в Україні був найнижчий рівень МЗП в Європі (від 1378 до 1600 грн [12], що відповідає 50-60\$). Навіть враховуючи, що загальний рівень цін в Україні набагато нижчий, ніж в ЄС і США, можна стверджувати, що праця українських робітників була і залишається вельми недооціненою; з цієї точки зору, підвищення МЗП до 3200 грн – логічний і необхідний крок.

Необхідність підняття мінімальної зарплати обумовлена значним відставанням збільшення соціальних стандартів від зростання споживчих цін. Як свідчить статистика (див. табл 2), з грудня 2014 р. по грудень 2016 р. рівень споживчої інфляції склав 198,5% [13].

Таблиця 2

Мінімальна зарплата в Україні, грн

З якого числа установлюється	Розмір
3 01.12.2011	1004
3 01.12.2012	1134
3 01.12.2013	1218
3 01.09.2015	1378
3 01.05.2016	1450
3 01.12.2016	1600
3 01.01.2017	3200

Джерело: [14]

При цьому, мінімальна заробітна плата за період з грудня 2013 р. по грудень 2016 р. зросла на 31,36% (з 1218 до 1600 грн), а середня – на 78,92% (з 3619 до 6475 грн), про що свідчать дані табл.3.

Також треба враховувати той факт, що за останні три роки гривня знецінилася в 3,4 рази по відношенню до долару США (офіційний курс НБУ 1 січня 2014 р. – 7,99 грн/дол.; 1 січня 2017 р. – 27,19 грн/дол.) [17]. Таким чином, зарплати українців в доларовому вираженні зменшилися майже удвічі.

Таблиця 3

Середньомісячна зарплата в Україні, грн

Грудень 2013 р.	3619
Грудень 2014 р.	4012
Грудень 2015 р.	5230
Грудень 2016 р.	6475

Джерело: [15]

Однак прагнення до встановлення соціальної справедливості та боротьба з бідністю були не єдиними причинами рішення уряду про підвищення МЗП. Не менш важливі фактори – спроба зменшити дефіцит Пенсійного фонду України, який у 2016 р. склав 145 млрд. грн (у 2015 р. – 80 млрд.; збільшення дефіциту пов'язане зі зниженням ставок Єдиного соціального внеску

(ЄСВ) з 41% до 22%) через підвищення мінімального ЄСВ і детінізацію зарплат [18], а також прагнення обмежити кількість домогосподарств, що можуть претендувати на субсидії (утім, це більш віддалена мета, оскільки такі зміни можливі не раніше опалювального сезону 2017–2018 років) [3;5].

Таблиця 4
Індекси споживчої інфляції в Україні у
2012–2016 рр.

Рік	Індекс інфляції, у % до попереднього року
2012	99,8
2013	100,5
2015	124,9
2016	143,3
2016	112,4

Джерело: [16]

Критики підвищення мінімальної зарплати іноді вказують [4, с.47], що цей захід збільшить дефіцит бюджету, задля компенсації якого доведеться використовувати емісію грошей, а це, в свою чергу, підвищить рівень інфляції. Аби з'ясувати, чи виправдані такі побоювання, а також оцінити наслідки підвищення МЗП для державного бюджету, ми використали доступні економічні розрахунки. Так, згідно з розрахунками економістів IMF Group Ukraine даний урядовий захід призведе до таких наслідків: 1) фонд оплати праці (ФОП) в економіці у 2017 р. зросте на 25 мільярдів грн (в т. ч. у держсекторі на 13 млрд., у приватному секторі – на 12 млрд.); 2) внаслідок зростання ФОП підвищаться надходження від сплати податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) – на суму від 0,33 до 4,5 млрд. грн (залежно від використання працівниками податкових соціальних пільг), від ЄСВ – на суму в 16,2 млрд. грн, від військового збору – на суму в 0,4 млрд. грн і від єдиного податку – на суму в 2,6 млрд. грн; 3) загальні витрати консолідованого бюджету України зростуть на 15,8 млрд. грн (в т.ч. 12,95 млрд. на підвищення зарплат у держсекторі, 2,85 млрд. – на сплату ЄСВ). Таким чином, витрати бюджету збільшаться на 15,8 млрд., а доходи – на 19,5 млрд. грн (при мінімальному варіанті); відповідно дефіцит бюджету не

тільки не збільшиться, а й зменшиться – на суму від 3,7 до 7,9 млрд. грн. Крім того, підвищення МЗП дозволить скоротити дефіцит Пенсійного фонду (куди йде більшість надходжень від сплати ЄСВ) на 16 млрд. грн (з 156 до 140 млрд.) [1].

Більш детальні розрахунки проведені Міністерством фінансів України (рис. 1). Загальні витрати на підвищення зарплат робітникам бюджетної сфери оцінюються у 28,3 млрд. грн; додаткові податкові надходження від приватного сектору мають скласти 20,6 млрд. грн (в т. ч. 7,6 млрд. ЄСВ, 7,4 млрд. ПДФО, 6,9 млрд. податку на додану вартість (ПДВ) і 2 млрд. єдиного податку; крім того, прогнозується зменшення надходжень від податку на прибуток (ПнП) на суму в 3,3 млрд. грн). Враховуючи, що в державному секторі до бюджету повернеться 14,6 млрд. грн (у вигляді ЄСВ та ПДФО) та прогнозується зменшення обсягу субсидій на 3,6 млрд. грн, то фактичне збільшення витрат складе лише 10,1 млрд. (28,3 – 14,6 – 3,6), тоді як доходи бюджету зростуть на 20,6 млрд. грн. Таким чином, підвищення МЗП зменшить дефіцит держбюджету на 10,5 млрд.; загальні додаткові надходження від сплати ЄСВ (14,8 млрд. грн, в т. ч. в приватному секторі 7,6 млрд., в державному – 7,2 млрд.) дозволять зменшити дефіцит ПФ у 2017 р. з 156,1 млрд. (величини, запланованої у першому варіанті бюджету) до 141,3 млрд. [2; 10]. Зауважимо також, що вказані 10,5 млрд. грн уряд направив на підвищення зарплат тим працівникам, які і до цього отримували більше 3200 грн (в основному лікарям і вчителям). Тому видатки бюджету (разом із непрямыми) на даний захід складуть близько 40 млрд. грн [19]; при цьому близько 18,5 млрд. залишаться в бюджеті (у вигляді ПДФО) або ж підуть у Пенсійний фонд (як ЄСВ).

Як бачимо, конкретні результати обох розрахунків помітно відрізняються, але загальні висновки однакові: підвищення мінімальної заробітної плати не спровокує зростання дефіциту бюджету в 2017 р., а навпаки, призведе до його певного скорочення; також це знизить майже на 10% дефіцит Пенсійного фонду. Тому можна стверджувати, що вплив даного урядового заходу на бюджет є позитивним.

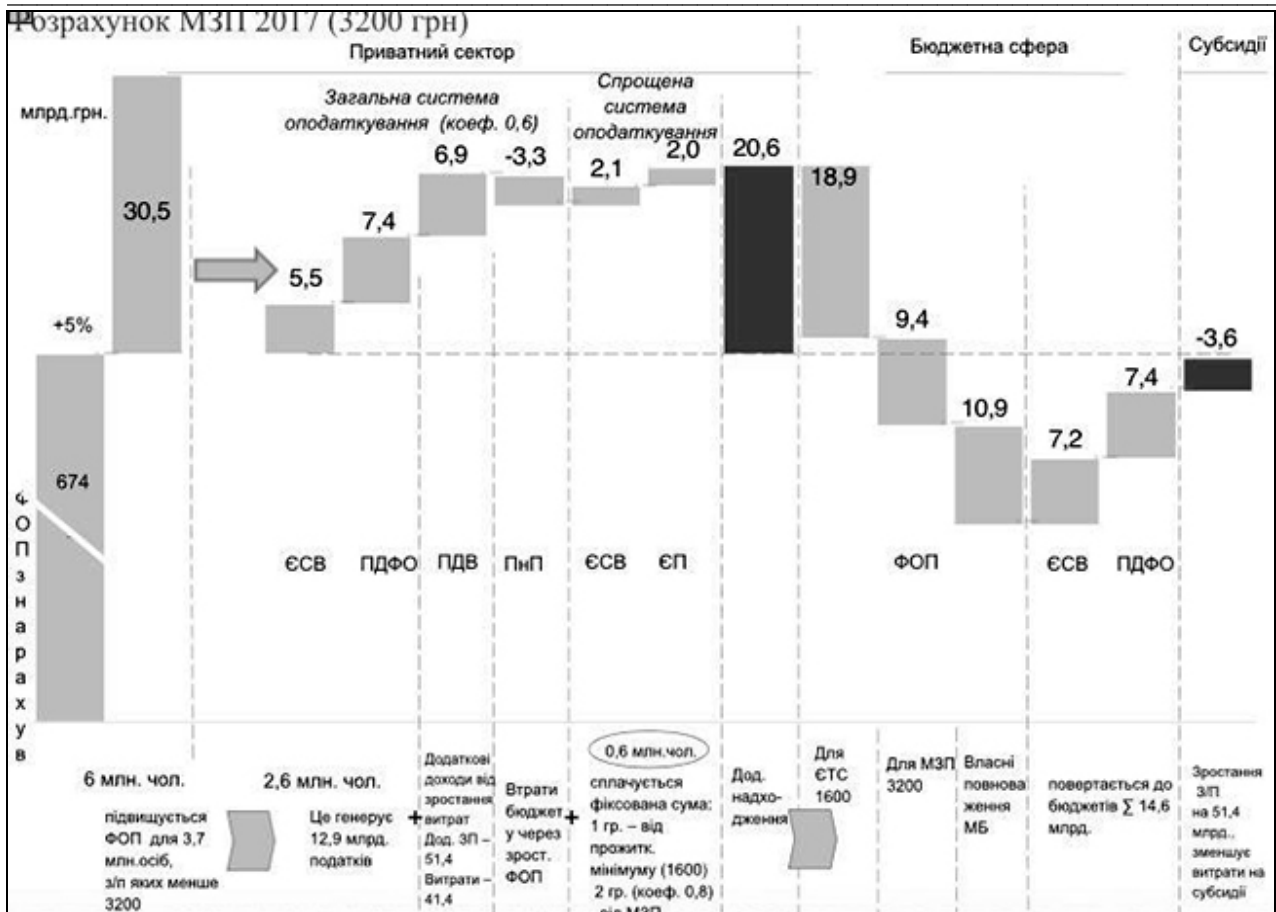

Рис. 1. Результати розрахунків Мінфіну України щодо зміни показників Держбюджету-2017 через підвищення МЗП до 3200 грн [2]

Тепер по черзі розглянемо можливі позитивні і негативні наслідки для української економіки. Почнемо з позитивних.

Зростання доходів українців. Зрозуміло, що це стосується перш за все найбідніших і некваліфікованих працівників, що отримували менше 3200 грн (лише в бюджетному секторі таких було близько мільйона; в приватному – щонайменше 2,6 мільйона) [20]. Але треба мати на увазі, що реальна зарплата виросла не у всіх, хто офіційно отримував «мінімалку» – оскільки певна частина робітників фактично отримувала (і отримує) додаткові виплати (в «конвертах») [21]. Тому можуть виникати ситуації, коли реальний дохід працівника зменшиться (за рахунок зникнення тіньової частини і збільшення суми нарахованих податків – ПДФО і військового збору). Тим не менше, у більшості некваліфікованих працівників зарплата дійсно зросте.

Зауважимо також, що в приватному секторі є можливим деяке підвищення заробітної плати у інших робітників (зумовлене

унікненням «зрівнялівки» в оплаті праці між працівниками різного рівня кваліфікації, а також використанням тарифної сітки при визначенні оплати праці). Певною мірою це стосується і державного сектору: зокрема, уряд значно підвищив зарплати вчителям і лікарям. Однак при цьому формальне підвищення зарплат часто забезпечується не збільшенням окладів, а через різноманітні доплати, надбавки і премії. Тому фактичне збільшення мінімальної та середньої зарплати хоч і має місце, проте супроводжується певними негативними явищами: звільненнями працівників, переводом на неповний робочий день тощо.

Зростання ВВП. Як вже згадувалося, через підвищення МЗП в економіці зросте фонд оплати праці (щонайменше на 25 млрд. грн). Враховуючи той факт, що дані виплати будуть стосуватися в основному найбідніших верств населення, можна стверджувати, що на ці 25 млрд. буде збільшено чистий внутрішній попит (AD) в економіці на товари першої необхідності (переважно вітчиз-

няного виробництва) – продукти харчування, одяг, взуття і т. д. Таким чином, зросте споживання продукції (С). Згідно з макроекономічною теорією, зростання споживчих витрат зумовлює певне зростання ВВП [22, с.81]. Крім того, збільшення споживання стимулює виробників до збільшення виробництва (хоча в українських реаліях це швидше призведе до росту цін, а не виробництва). За оцінкою НБУ, підвищення МЗП і, як наслідок, споживчого попиту призведе до додаткового росту ВВП України в 2017 році на 0,5 процентного пункту [23].

Детінізація зарплат. Негативним явищем для економіки і бюджету є так звані чорні та сірі зарплати. «Чорна» зарплата не передбачає ні офіційного оформлення працівника, ні соціальних та податкових відрахувань; при «сірій» зарплаті людина працює офіційно, одну частину доходу отримує по-білому з усіма законними внесками, а другу – без сплати соціально-податкових відрахувань (конверт). Частина найманих робітників, які отримують такі зарплати, ризикують своєю майбутньою пенсією, не мають належного соціального захисту та гарантії збереження робочого місця. Бюджет, відповідно, залишається без значної частини соціальних і податкових надходжень. Та найбільше практика тінювих зарплат шкодить Пенсійному фонду: нинішній колосальний дефіцит якого (близько 140 млрд. грн) пов'язаний, в першу чергу, саме з цим явищем. Як свідчать опитування, до 50% українців отримують чорні або сірі зарплати [21]. Враховуючи таку розповсюдженість явища, можна стверджувати, що значна частина робітників з сірими зарплатами внаслідок підвищення МЗП буде змушена платити вдвічі більший ПДФО (а їх роботодавці – відповідно вдвічі більший ЄСВ). При цьому фактичні витрати таких роботодавців зростуть лише на 352 грн/місяць (в розрахунку на одного працівника, що отримує МЗП), оскільки реальна зарплата працівника не збільшиться, тільки «сіра» частина перейде в білу (власне, цей процес і є детінізацією зарплат).

Зрозуміло, що так буде не в усіх випадках: дехто буде переведений на неповну ставку чи на погодинну систему оплати, а дехто буде звільнений і прийнятий знову,

тільки вже неофіційно. Проте навіть часткова детінізація принесе бюджету до 20 млрд. грн (за прогнозом Мінфіну близько 50–60% сірих зарплат вийдуть з тіні). Утім, передбачити поведінку тінювого сектору після підвищення МЗП дуже складно: багато експертів вважають, що частка тінювих зарплат збільшиться [4; 6, с. 42–44]; тому істину в даному питанні можна встановити лише емпіричним шляхом. Також зазначимо, що для зменшення кількості неофіційно працюючих та зайнятих неповний робочий день уряд в грудні 2016 р. значно підвищив штрафи за порушення трудового законодавства та встановив обов'язкові перевірки підприємств [24].

Зменшення кількості домогосподарств, що мають право на субсидії. Зазначимо, що тут головний позитив полягає в зменшенні кількості претендентів на субсидії за рахунок тих, хто офіційно отримував мінімальну зарплату, а решту – «в конверті». Боротьба з таким дрібним шахрайством дозволить бюджету додатково економити близько 3 мільярдів гривень [2].

Позитивним наслідком підвищення МЗП можна вважати відв'язування системи сплати судових зборів, ліцензій, деяких штрафів та інших платежів від мінімальної зарплати. Якби це не було зроблено, то розміри платежів автоматично збільшилися б удвічі. Тому їх зробили фіксованими. Крім того, від МЗП також відв'язали зарплати чиновників; внаслідок цього заробітна плата зросте лише у тих державних службовців, які отримували менше 3200 грн [3].

Серед негативних факторів в першу чергу варто згадати збільшення рівня інфляції. Як відомо, розрізняють два типи інфляції – інфляцію витрат та інфляцію попиту. Перша виникає при збільшенні витрат на енергію та сировину або при збільшенні зарплати без паралельного росту продуктивності праці [22, с. 407–408]. В Україні подвійне підвищення МЗП не супроводжується зростанням продуктивності праці найманих робітників. Тому можна стверджувати, що даний захід внесе свою частку в збільшення темпів інфляції [3; 6, с. 49–50]. Що стосується інфляції попиту: як зазначалося вище, сукупний попит в 2017 році має зрости приблизно на 25 млрд. грн – згідно з

теорією, це призведе до збільшення обсягів виробництва; однак в умовах України якщо й буде таке зростання, то мінімальне; в реальності виростуть ціни на деякі (в першу чергу, продовольчі) товари. Загалом, підвищення мінімальної зарплати дійсно збільшить рівень інфляції в 2017 р., однак даний вплив буде мінімальним: від 0,5 [1] до 1,1 проц. пункту [25] – при загальному зростанні цін на 8–9%. Такий невеликий показник впливу пояснюється, по-перше, тим, що ціни на певні товари та послуги були підняті заздалегідь – у листопаді–грудні 2016 р.; по-друге, відсутністю монетарних чинників інфляції (зокрема, дефіцит бюджету не збільшиться, а зменшиться, тому немає необхідності в додатковій емісії грошей; об'єм грошової маси незначно зросте, що компенсується приростом ВВП). Знизити негативний вплив самої інфляції можливо за рахунок проведення НБУ жорсткого курсу по її регулюванню.

Збільшення рівня безробіття. На безробіття вплив мінімальної зарплати в 3200 грн буде більш суттєвим, ніж на інфляцію. Не кожне підприємство має змогу виплачувати підвищені МЗП і ЄСВ. Тому бізнесу, особливо малому, доводиться вдаватися до звільнень працівників, їх переведення на неповну зайнятість, а то й до використання «сірих» і «чорних» схем. Як прогнозує НБУ, загальна кількість українців, звільнених в 2017 р. через підвищення «мінімалки», досягне 630 тис. осіб [26]. Щоправда, частина з них перейдуть на неофіційне працевлаштування. Також згадаємо про фізосіб-підприємців (ФОП): у грудні було прийнято закон, згідно з яким всі ФОП мають щомісячно сплачувати мінімальний ЄСВ навіть при відсутності доходів. Це прогнозовано призвело до їх масового закриття (в січні закрилося більше 150 тисяч ФОП, в грудні – 120 тисяч) і відповідного підвищення кількості безробітних [27]. Таким чином, в 2017 р. мають зрости видатки бюджету на допомогу по безробіттю; крім того, через зменшення бази оподаткування додаткові надходження від ЄСВ і ПДФО будуть меншими, ніж розраховує Мінфін.

Збільшення зарплатно-податкового навантаження на бізнес. В результаті підвищення МЗП видатки бізнесу на оплату праці

тих, хто отримує мінзарплату, зросли удвічі (на 1952 грн; в т. ч. 1600 грн безпосередньо на зарплату і 352 грн ЄСВ (ставка якого дорівнює 22%)). Однак це стосується лише тих працівників, які дійсно отримували МЗП (без додаткових виплат у конверті); таких у приватному секторі відносно небагато. Як вже зазначалося, масовою є практика сірих зарплат; зокрема, статистика свідчить, що в Україні мінімальну зарплату отримують 47 тисяч директорів підприємств [28]. Звідси випливає, що в більшості випадків фактичні витрати бізнесу на зарплати не зміняться (або ж незначно зростуть) за рахунок зменшення тіньової частини; реально збільшаться тільки витрати на ЄСВ. Таким чином, численні заяви про непідйомність для бізнесу видатків, пов'язаних з підвищенням МЗП, не відповідають реальності. Якщо таке незначне зростання витрат є критично важливим для певного бізнесу, то це може означати, що цей бізнес просто неконкурентоздатний і так чи інакше все одно закритється. Загалом можна стверджувати, що реформа негативно вплине в основному на малий бізнес, що буде змушений сплачувати вдвічі більший ЄСВ і єдиний податок (хоча, наприклад, для першої групи платників єдиного податку об'єм виплат не змінили). При цьому великий і середній бізнес, що давно платить (офіційно чи неофіційно) досить великі зарплати і відповідні податки, негативних наслідків практично не відчує). Крім того, доречно нагадати, що в 2016 р. уряд знизив ставку ЄСВ з 41 (в середньому) до 22%; це рішення, метою якого була детінізація зарплат, призвело до зменшення соціально-податкового навантаження на бізнес і водночас до збільшення дефіциту ПФ на 65 млрд. грн. Тому підвищення МЗП має частково компенсувати негативні наслідки від зменшення ставки єдиного внеску. Це не може викликати значного зростання податкового навантаження на бізнес: за розрахунками, в 2017 р. фіскальний процент ВВП збільшиться на 0,7 проц. пункту до 40,7% [1].

Зрівнялівка в оплаті праці. Ставка першого розряду Єдиної тарифної сітки (ЄТС) з 1 січня 2017 р. зросла до 1600 грн [29]. При мінімальній зарплаті в 3200 грн це означає, що працівники 1–11 розрядів ЄТС

будуть отримувати однакові зарплати за роботу різного рівня складності (приміром, санітар отримає стільки, скільки і молодий лікар). Така зрівнялівка однозначно є негативним фактором, оскільки сприяє зростанню невдоволення і соціального напруження серед людей. Хоча частково уряд намагається вирішити цю проблему за рахунок додаткового зростання зарплат робітників бюджетної сфери. В приватному секторі для недопущення зрівнялівки роботодавці вимушені підіймати зарплату більшості співробітників (або звільняти частину працівників при збільшенні навантаження для тих, хто залишився).

Час на підготовку. Такі фундаментальні рішення, як зростання мінімальної зарплати одразу вдвічі, необхідно анонсувати принаймні за півроку (а то й за рік) до фактичного введення, аби у підприємців був певний час на підготовку і адаптацію. В реальності про підвищення зарплат оголосили лише в кінці жовтня, за 3 місяці до набору ним чинності. Такі несподівані і спонтанні рішення ніяк не сприяють бізнес-плануванню. Крім того, доцільніше було б поетапно підвищувати МЗП (напр., з 1 січня 2017 р. – 2400 грн, а з 1 липня – 3200 грн). Це дало б можливість виявити слабкі місця реформи, вивчити реакцію бізнесу та працівників і т. д.

Пенсії. На відміну від мінімальної заробітної плати, підвищення інших базових соціальних стандартів та гарантій в 2017 р. буде незначним: зокрема, мінімальна пенсія складатиме 1247 грн (з 01.12.16), 1312 грн (з 01.05.17) і 1378 грн (з 01.12.17); а прожитковий мінімум відповідно 1544, 1624 і 1700 грн [10]. Як бачимо, ці стандарти будуть збільшені лише на 10%, що приблизно відповідає прогнозованому рівню інфляції. При цьому за 2014–2016 рр. мінімальна пенсія і прожитковий мінімум зросли лише на 31% (відповідно з 949 до 1247 грн і з 1176 до 1544 грн) при інфляції у 101% [30]. Якщо ж враховувати, що реальний прожитковий мінімум вдвічі більший за офіційний [31], то можна стверджувати, що підвищення МЗП безпосередньо ущемляє інтереси 12,5 мільйонів пенсіонерів України – в тому плані, що суттєве збільшення мінімальної пенсії є такою ж необхідністю, якою донедавна

було підвищення мінімальної зарплати; а більшість існуючих пенсій є відверто заниженими. Інша справа, що для цього потрібні десятки мільярдів гривень, яких наразі немає; тому спроба це зробити призвела б до надзвичайно великого збільшення дефіциту Пенсійного фонду, який і без того сягає 140 млрд. грн.

Висновки. На основі проведеного аналізу можемо стверджувати, що підвищення мінімальної заробітної плати до 3200 грн є логічним і безумовно необхідним заходом уряду, оскільки: 1) дозволяє частково ліквідувати існуючу недооціненість праці українських працівників; 2) наближає розмір МЗП до міжнародних стандартів; 3) приводить мінімальну зарплату у відповідність з рівнем інфляції за попередні три роки та реальним прожитковим мінімумом.

При цьому наявні розрахунки показують, що даний крок не вплине негативно на бюджет; більше того, це скоротить дефіцит бюджету на суму від 5 до 10 млрд. грн, що дозволяє при необхідності направити ці кошти на інші суспільні потреби. Крім того, завдяки підвищенню надходжень ЄСВ зменшиться дефіцит Пенсійного фонду – майже на 10% (близько 15 млрд. грн). Тому вплив збільшення МЗП для бюджету і ПФ є виключно позитивним.

Для економіки України реформа матиме як позитивні, так і негативні наслідки. До перших можна віднести:

- збільшення доходів населення, особливо найбідніших його верств, що сприяє встановленню соціальної справедливості і вирішенню проблеми бідності;

- додаткове зростання ВВП (до 0,5 процентного пункту), зумовлене збільшенням споживчого попиту і певним стимулюванням вітчизняного виробництва;

- детінізацію від 30 до 50 відсотків «сірих» зарплат, що дасть змогу підвищити соціально-податкові надходження до бюджету і Пенсійного фонду, зміцнити стабільність бюджетної та пенсійної систем, а також поліпшити захист трудових і соціальних прав громадян; крім того, це дозволить змінити ненормальну ситуацію, за якої мінімальна зарплата слугувала інструментом ухиляння від сплати податків, а не засобом соціального захисту;

– зменшення кількості випадків непропорційного отримання комунальних та житлових субсидій.

Факторами негативного впливу є:

– збільшення кількості безробітних приблизно на 400–500 тисяч осіб внаслідок звільнень працівників малим бізнесом і поширенням практики роботи на неповну ставку;

– деяке збільшення рівня інфляції (на один-два процентних пункти), в основному через механізм інфляції витрат;

– певне збільшення зарплатно-податкового навантаження в першу чергу на малий бізнес через підвищення мінімальних розмірів зарплат і ЄСВ, що спричинить хвилю звільнень працівників і закриття малих підприємств; водночас на великий і середній бізнес негативних наслідків практично не буде;

– зрівнялівка в оплаті праці, зумовлена отриманням однакової зарплати за працю, яка вимагає різної кваліфікації; для уникнення даної ситуації роботодавцям доведеться підвищувати зарплати більшості ін-

ших працівників, що збільшить середній рівень зарплат в Україні.

Підсумовуючи вищесказане, можна дійти до висновку, що вплив підвищення МЗП на економіку України в 2017 році буде мати швидше позитивний характер, аніж негативний. Проте для досягнення максимального позитивного ефекту і суттєвого пом'якшення дії негативних чинників велике значення має грамотне проведення урядом даного і супутніх заходів (напр., таких як ліквідація можливих каналів приховування доходів і несплати податків; своєчасне оповіщення бізнесу про заплановане підвищення зарплат (в реальності це рішення було несподіваним для підприємців); жорстка політика НБУ з регулювання інфляції). При невдалих чи неправильних діях уряду є можливими підвищення рівня інфляції до 15–20% і зменшення реальних доходів населення; утім, це крайні випадки, які можуть бути лише при наявності зовнішніх негативних факторів (на кшталт масштабної війни чи обвалу на світових ринках цін на ту продукцію, що експортується).

Література

1. Український ринок праці: особливості розвитку та ефективність функціонування: Монографія // За ред. д-ра екон. наук, проф. І. Л. Петрової. – Київ : Фенікс, 2004.

2. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С. Ф. Покропивного. – Вид. 2-е, перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2001.

3. Ведерников М. Д. Ринковий механізм регулювання оплати праці робітників (проблеми теорії і практики): Монографія. – Хмельницький : Евріка, 2001.

4. Обновленный пресс-релиз IMF GROUP UKRAINE и технический комментарий о последствиях повышения минимальной зарплаты до 3200 грн. в 2017 году // IMF GROUP UKRAINE. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://imfgroup.com.ua/gu/2016/11/03/обновленный-пресс-релиз-imf-group-ukraine-и-техниче/>

5. Кулицький С. Про ймовірні економічні наслідки встановлення мінімальної зарплати в Україні у 3200 гривень з початку 2017 року (Закінчення, початок у № 23) / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. – 2016. – № 24. – С. 42–50. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2016/ukr24.pdf>

6. КЗпП України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0001.html

7. Історія економічних учень: навч. пос. / В. В. Волошенюк, Г. М. Пилипенко, Ю. І. Пилипенко; За ред. Г. М. Пилипенко. – Д. : Національний гірничий

університет, 2008. – 222 с.

8. Minimum Wages around the world // WageIndicator. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wageindicator.org/main/salary/minimum-wage>

9. Minimum wage statistics // Eurostat. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Minimum_wage_statistics

10. Закон України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>

11. Federal minimum wage will increase to \$7.25 on July 24 // U.S. Department of Labor. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dol.gov/opa/media/press/esa/esa20090821.htm>

12. Закон України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/928-19>

13. Держстат України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cit.htm

14. Минимальная зарплата (Украина) // Минфин. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/salary/>

15. Средняя зарплата по Украине // Минфин. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/average/>

16. Индексы споживчих цін у 1991–2016 рр. // Державна служба статистики України. – [Електрон-

ний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/ct/cn_rik/isc/xls/isc_m_u_.zip

17. Официальный курс валют // Минфин. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.com.ua/currency/nbu/>

18. Рева: Дефицит Пенсионного фонда связан со снижением минимального ЕСВ // Экономические известия. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://news.eizvestia.com/news_economy/full/516-reva-deficit-pensionnogo-fonda-svyazan-so-snizheniem-minimalnogo-esv

19. К чему привело повышение минимальной зарплаты в Украине // Сегодня. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/economics/enews/k-chemu-privelo-povyshenie-minimalnoy-zarplaty-v-ukraine-795668.html>

20. У Мінсоцполітики сказали, скільки українців офіційно отримують мінімальну зарплату // 5 канал. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.5.ua/ekonomika/minimalnu-zarplaty-v-ukraini-ofitsiino-otrymuiut-blyzko-37-mln-liudei-minsotspolityky-130002.html>

21. Половина украинцев получает зарплату в конвертах // Сегодня. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://segodnya.ua/economics/business/polovina-ukraincev-poluchaet-zarplatu-v-konvertah-754932.html>

22. Базилевич В. Д. Макроекономіка: підручник / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, В. О. Баластрик. – К. : Знання, 2007.

23. Повышение «минималки» подстегнет экономику Украины – НБУ. // Сегодня. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/economics/enews/povyshenie-minimalki-podstegnet-ekonomiku-ukrainy-nbu-777693.html>

24. У 2017 році закон для роботодавців стане

суворішим // Патріоти України. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://patrioty.org.ua/economic/u-2017-rotsi-zakon-dlia-robotodavtsiv-stane-suvorishym-149051.html>

25. Эффект 3200. Что заставило НБУ изменить свои прогнозы на год // ЛІГА БізнесІнформ. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://finance.li-ga.net/economics/2017/1/27/articles/51694.htm>

26. Украина сегодня: повышение «минималки» – нищета и сверхприбыли // РИА Новости Украина. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://rian.com.ua/analytics/20170210/1021312491.html>

27. Месяц с «3200»: в Кабмине решили, что все хорошо // ЛІГА БізнесІнформ. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://finance.liga.net/economics/2017/2/6/news/51843.htm>

28. Что ждет бизнес после роста «минималки» в Украине: мнения экспертов // Сегодня. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/economics/business/chto-zhdet-biznes-posle-rosta-minimalki-v-ukraine-mneniya-ekspertov-771353.html>

29. Посадові оклади за ЄТС-2017 // Бухгалтер. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <https://bukhalter.com.ua/dovidnik/pratsya-ta-zarobitna-plata/posadovi-okladi-za-yets/posadovi-okladi-za-yets-2017/>

30. Прожиточный минимум (Украина) // Минфин. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/wage/>

31. Прожиточный минимум в Украине вдвое ниже его реального размера – министр социалитики // УНИАН. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <https://economics.unian.net/finance/1606656-projitochniy-minimum-v-ukraine-vdvoe-nije-ego-realnogo-razmera-ministr-sotspolitiki.html>

ВЛИЯНИЕ ПОВЫШЕНИЯ МИНИМАЛЬНОЙ ЗАРПЛАТЫ НА ЭКОНОМИКУ И ГОСБЮДЖЕТ УКРАИНЫ В 2017 ГОДУ

В. В. Чернобаев, к. э. н., доцент, Е. Ю. Мороз, студент, ГВУЗ «Национальный горный университет»

В статье рассматривается влияние повышения минимальной заработной платы в Украине на экономику и государственный бюджет в 2017 году. Раскрыты предпосылки и выявлены причины принятия решения о повышении минимальной зарплаты. Проанализированы возможные позитивные и негативные последствия данного мероприятия. Очерчены пути решения социально-экономических проблем, которые возникли в стране в результате повышения минимальной заработной платы.

Ключевые слова: минимальная заработная плата, государственный бюджет, инфляция, безработица, дефицит Пенсионного фонда, единый социальный взнос, налог на доходы физических лиц.

EFFECT OF MINIMUM WAGE INCREASE ON THE ECONOMY AND BUDGET OF UKRAINE IN 2017

V. V. Chornobayev, Ph. D (Econ.), Ass. Prof., E. Yu. Moroz, student, SHEI «National Mining University»

The impact of raising the minimum wage in Ukraine on the economy and the state budget in

2017 is considered. Backgrounds and reasons for making the decision to raise the minimum wage are revealed. Possible positive and negative consequences of this event are analyzed. Ways of solving socio-economic problems resulting from the increase in the minimum wage are outlined.

Keywords: minimum wage, the state budget, inflation, unemployment, the deficit of the Pension Fund, single social contribution, income tax.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. Пилипенко Ю. І.

Надійшла до редакції 1.03.17.